

йматися професійною діяльністю. Але, варто зазначити, що випадки притягнення медичних працівників до дисциплінарної, цивільної, адміністративної, а тим більше кримінальної відповідальності та винесення щодо них обвинувального вироку в нашій державі є порівняно нечастим явищем. Зважаючи на збільшення кількості позовних заяв громадян щодо неналежного надання медичної допомоги, вимагання грошових коштів проблема юридичної відповідальності медиків за професійні правопорушення набирає своєї актуальності.

На наше переконання, повинні бути удосконалені механізми боротьби з корупцією в сфері охорони здоров'я та притягнення до відповідальності винних осіб, а також збільшено роль державних органів у протидії, запобіганні та попередженні цього негативного явища.

Список використаних джерел:

1. Пандемия COVID-19: ГРЕКО предупреждает о рисках коррупции. URL: <https://www.coe.int/tu/web/portal/-/covid-19-pandemic-greco-warns-of-corruption-risks>

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 року № 2801- XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

*Хавронюк М. І., д.ю.н., професор,
професор кафедри кримінального та
кримінального процесуального права
Національного університету «Києво-
Могиллянська академія»*

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПУБЛІЧНОГО ЗДОРОВ'Я: СТАТИСТИЧНІ СЮРПРИЗИ

Чи існує потреба в криміналізації або декриміналізації певних діянь? Чи є ефективними відповідні кримінально-правові засоби?

Для відповіді на ці запитання потрібен систематичний аналіз даних кримінальної статистики щодо: облікованих кримінальних та суміжних

адміністративних правопорушень; кримінальних правопорушень (к.п.), у яких особам вручено повідомлення про підозру, за якими провадження направлені до суду або закриті; осіб, засуджених за к.п. та звільнених судом від кримінальної відповідальності; застосованих покарань; звільнення від покарання та багатьох інших.

Значна кількість таких даних оприлюднюється на веб-сайтах Офісу Генерального прокурора, судової влади України і дешифрація – на веб-сайтах Держстату України, МВС України [1; 2; 3; 4].

Нами проаналізовані статистичні дані судової влади України та Офісу Генерального прокурора за 2018–2020 роки, в їх порівнянні, за статтями, що передбачають відповідальність за дві – умовні – групи кримінальних правопорушень, які об'єднуює їхня спрямованість **проти конституційного права людини на охорону здоров'я і медичну допомогу.**

Йдеться про к.п.:

1) проти життя чи здоров'я людини, що вчинюються спеціальними суб'єктами – медичними і фармацевтичними працівниками:

- 138 (незаконна лікувальна діяльність);
- 139 (ненадання допомоги хворому медичним працівником);
- 140 (неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником);
- 143 (порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини);
- 144 (насильницьке донорство);

2) проти громадського здоров'я:

- 184 (порушення права на безоплатну медичну допомогу);
- 321-1 (фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів);
- 321-2 (порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів);
- 325 (порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням);
- 326 (порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами).

Проведений аналіз дозволив з'ясувати таке.

2018 рік

Стаття	Обліковано к. п.	Осіб, щодо яких провадження направлені до суду з обвинувальним актом	К. п., у яких провадження закрито	Засуджених осіб (у т.ч. штраф чи позбавлення волі)	Осіб, звільнених судом від кримінальної відповідальності	Осіб, звільнених від покарання
138	3	0	3	0	0	0
139	27	0	27	0	0	0
140	655	0	652	2	0	2
143	2	0	2	0	0	0
144	0	0	0	0	0	0
184	9	0	9	1	0	1
321 ¹	40	0	39	1	0	1
321 ²	5	0	5	0	0	0
325	50	0	49	3 (1 ш.)	0	2
326	5	0	5	0	0	0
Разом	796	0	791	7	0	6

2019 рік

Стаття	Обліковано к. п.	Осіб, щодо яких провадження направлені до суду з обвинувальним актом	К. п., у яких провадження закрито	Засуджених осіб (у т.ч. штраф чи позбавлення волі)	Осіб, звільнених судом від кримінальної відповідальності	Осіб, звільнених від покарання
138	8	0	8	0	0	0
139	55	0	55	0	0	0
140	669	0	668	4 (ш.)	10	0

Стаття	Обліковано к. п.	Осіб, щодо яких провадження направлено до суду з обвинувальним актом	К. п., у яких провадження закрито	Засуджених осіб (у т. ч. штраф чи позбавлення волі)	Осіб, звільнених судом від кримінальної відповідальності	Осіб, звільнених від покарання
143	2	0	2	0	0	0
144	1	0	1	0	0	0
184	13	0	13	1 (ш.)	1	0
321 ¹	29	0	27	3	0	3
321 ²	6	0	6	0	0	0
325	70	0	63	2 (ш.)	2	0
326	2	0	2	0	0	0
Разом	855	0	845	10	13	3

2020 рік

Стаття	Обліковано к. п.	Осіб, щодо яких провадження направлено до суду з обвинувальним актом	К. п., у яких провадження закрито	Засуджених осіб (у т. ч. штраф чи позбавлення волі)	Осіб, звільнених судом від кримінальної відповідальності	Осіб, звільнених від покарання
138	7	0	5	0	0	0
139	61	0	23	0	0	0
140	654	2	313	1	17	1
143	1	0	0	0	0	0
144	0	0	0	0	0	0
184	9	0	5	1 (ш.)	0	0

Стат- тя	Облі- ковано к. п.	Осіб, щодо яких про- вадження направлені до суду з обви- нувальним актом	К. п., у яких про- вадження закрито	Засуджених осіб (у т.ч. штраф чи позбавлен- ня волі)	Осіб, звільнених судом від криміналь- ної відпові- дальності	Осіб, звіль- нених від покарання
321 ¹	22	2	8	4 (3 ш.)	0	1
321 ²	3	0	0	0	0	0
325	91	2	174	4 (ш.)	0	0
326	3	0	2	0	0	0
Разом	851	6	530	10	17	2

Зробимо висновки.

1. Протягом трьох років було подано **2502** заяви чи повідомлення про вчинення відповідних кримінальних правопорушень (які у переважній більшості випадків вчинюються однією особою), але до суду з обвинувальним вироком направлено провадження лише стосовно **6** осіб, що становить **0,24%** від приблизної кількості осіб, щодо яких було подані такі заяви чи повідомлення.

Така кількість – близько нуля направлених до суду проваджень – означає, що КК України в цій частині фактично не виконує своє завдання з охорони прав людини, а відповідні кримінально-правові конфлікти у більшості випадків розв’язуються в інші способи – як передбачені законом (як-от звільнення від кримінальної відповідальності), так і ні.

2. Згідно зі статистичними даними ОГП, до суду направлено з обвинувальними актами справи щодо **6** осіб, але згідно з даними судової статистики за вказані к.п. засуджено **27** осіб, тобто у 4,5 рази більше.

Відмінність в цих даних черговий раз засвідчує неузгодженість прокурорської та судової статистики і вказує на необхідність створення незалежного державного органу кримінальної статистики.

3. Щороку подається понад **650** заяв чи повідомлень про неналежне виконання професійних обов’язків медичним або фармацевтичним працівником, що спричинило тяжкі наслідки для хворого (ст. 140 КК) – тобто йдеться про смерті і тяжкі тілесні ушкодження. Але практично

стільки ж слідчими чи прокурорами виносяться постанови про закриття кримінальних проваджень (у 27 випадках справи закривались судом зі звільненням особи від кримінальної відповідальності).

Отже, або ці заяви і повідомлення, як правило, є неправдивими чи в них неправильно описується вчинене діяння (наприклад, насправді не настали тяжкі наслідки або не мало місця неналежного виконання обов'язків), або провадження закриваються незаконно.

Так, у 2020 році зареєстровано 654 к.п. за цією статтею, але лише щодо двох осіб провадження направлені до суду з обвинувальним актом (0,3%), тобто в 327 разів менше. Аналіз інших статистичних даних показує, що така відмінність є характерною для к.п., як правило, зі спеціальним суб'єктом, який має підвищений соціальний статус. До такого суб'єкта і прокурори, і суди набагато частіше ставляться з прихильністю. З наступної таблиці видно, що зазначена відмінність для деяких злочинів з таким спеціальним суб'єктом сягає десятків і сотень разів, у той час як для поширених злочинів із загальним суб'єктом, які вчинюють, як правило, маргінали, – лише в 1,2–1,4 рази.

Стаття КК	Кількість облікованих к.п.	Кількість к.п., за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом	Відмінність
365 (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу)	2564	44	у 58 разів
212 (ухилення від сплати податків)	910	10	у 91 раз
364 (зловживання владою або службовим становищем)	4060	109	у 213 разів
140 (неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником)	654	2	у 327 разів
389 (ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі)	963	668	у 1,4 рази

Стаття КК	Кількість облікованих к.п.	Кількість к.п., за якими провадження направлено до суду з обвинувальним актом	Відмінність
310 (посів або вирощування снотворного маку чи конопель)	1822	1420	у 1,3 рази
395 (порушення правил адміністративного нагляду)	538	427	у 1,2 рази
126 ¹ (домашнє насильство)	2213	1813	у 1,2 рази

Порівняння з іншим, схожим за характером і тяжкістю к.п.: у 2020 році зареєстровано **135** к.п. за ст. 119 (вбивство через необережність), при цьому **85** кримінальних проваджень за цією статтею направлено до суду з обвинувальним актом (**63%**).

Порівняння з аналогічним к.п. за ст. 317 КК Республіки Казахстан («Ненадлежащее выполнение профессиональных обязанностей медицинским или фармацевтическим работником»): у 2020 році зареєстровано **158** к.п. за цією статтею, і кримінальні провадження по **12** з них направлено до суду (**7,6%**). Це також мало, але все ж у **25** разів більше, ніж в Україні.

4. За деякими статтями засуджених протягом кількох років практично немає. Йдеться про статті: 138 (незаконна лікувальна діяльність); 139 (ненадання допомоги хворому медичним працівником); 143 (порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини); 144 (насильницьке донорство); 184 (порушення права на безоплатну медичну допомогу); 321-2 (порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів); 326 (порушення правил поведіння з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами).

За рештою перелічених вище статей щороку засуджується не більше 10 осіб, причому майже всі – до штрафу, а інші звільняються від покарання. Тобто ці статті практично «не працюють».

Можливо, однією з причин цього є надзвичайно неконкретний і малозрозумілий зміст диспозицій цих статей? Зокрема:

– невизначеність понять «тяжкі наслідки для хворого» у ст. 138 і ст. 140, «інші тяжкі наслідки» у статтях 139, 325 і 326, «неналежне

виконання», «недбале чи несумлінне ставлення до обов'язків» у ст. 140, «істотна шкода здоров'ю» і «транснаціональна організація» у ст. 143, просто «шкода здоров'ю» у ст. 326, «незаконність» у ст. 184, «завідомо» у статтях 139, 321¹ і 325;

- відсутність переліку «поважних причин» у ст. 139;
- вказівка на мету у статтях 143, 144, 321¹, яку складно доводити;
- вказівка лише на «вимогу», а не також і на прохання у ст. 184;
- визначення як к.п. у ст. 321-2 лише такого порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів, яке було вчинене умисно.

З огляду на це **потрібно**:

- 1) перевірити підстави криміналізації усіх діянь, передбачених зазначеними статтями КК;
- 2) розширити застосування інших засобів впливу на правопорушників (зокрема, цивільно-правових або дисциплінарних), а також застосування спеціальних правил медичного страхування;
- 3) покращити процесуальні можливості розслідування передбачених цими статтями к.п.;
- 4) усунути корупційгенні фактори при застосуванні зазначених статей КК.

Список використаних джерел:

1. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>
2. Судова влада України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/
3. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/?fbclid=IwAR3syfxMBpkZR4Mgt0vZAf0Jic1nXSSGDi3aaWTptGZZBLJWsu_xuBdGIYg
4. Портал МВС. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/activity/statistika>